

Yordam Kitap'ta Marx-Engels Yapıtları

Karl Marx

Kapital I, II, III

Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik, Nail Satlıgan, Erkin Özalp

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransa'da İç Savaş

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransız Üçlemesi

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Ücret, Fiyat ve Kâr

İngilizceden Çeviren: Erkin Özalp

Friedrich Engels

Alman Köylü Savaşı

Fransızcadan Çeviren: Okay Gönensin

Ütopyadan Bilime Sosyalizmin Gelişimi

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Konut Sorunu

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Tarihte Zorun Rolü

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Karl Marx-Friedrich Engels

Komünist Manifesto

Almancadan Çeviren: Nail Satlıgan

Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılanlar

Çeviri: Nail Satlıgan, Şükrü Alpagut

Felsefe İncelemeleri

Fransızcadan Çeviren: Cem Eroğul

Gotha ve Erfurt Programları Üzerine

Derleyen ve Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Friedrich Engels

TARİHTE ZORUN ROLÜ

Almancadan Çeviren

Erkin Özalp

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 377 • Tarihte Zorun Rolü • Friedrich Engels
ISBN 978-605-172-404-1 • Çeviri: Erkin Özalp
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Kasım 2020
© Erkin Özalp, 2020 © Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

TARİHTE ZORUN ROLÜ

ÇEVİRMENİN NOTU

Friedrich Engels'in *Tarihte Zorun Rolü* (*Die Rolle der Gewalt in der Geschichte*) adlı eserinin bu çevirisi, ölümünden sonra yazarın arşivinde bulunan metinlere dayanıyor.

Engels'in dipnotları (*) işaretli, Almanca ve İngilizce baskı editörleri (*Almanca ed.* ve *İngilizce ed.*) ile çevirmenin dipnotları numaralıdır. Çengelli parantez ({ }) işaretleri çevirmene, köşeli parantez ([]) işaretleri (parantez içindeki parantez işaretlerini ayırt etmek için kullanılanlar hariç) Almanca ve İngilizce baskı editörlerine aittir.

Çeviri için temel alınan ve karşılaştırma için başvuru olan metinlerin listesi aşağıdadır (*MEW: Marx Engels Werke*, Dietz Verlag Berlin; *MECW: Marx & Engels Collected Works*, Lawrence & Wishart):

- > **MEW, Band 20, 1975**, s. 147-171 (“Zor Teorisi” başlıklı bölümler)
- > **MEW, Band 21, 1962**, s. 405-465 (*Tarihte Zorun Rolü* ve ekleri)
- > **MEW, Band 18, 1976**, s. 305-308 (“Otorite Üzerine”)
- > **MECW, Volume 25, 1987**, s. 146-171 (“Zor Teorisi” başlıklı bölümler)
- > **MECW, Volume 26, 1990**, s. 453-511 (*Tarihte Zorun Rolü* ve önsöz taslağı), s. 578-580 (*Tarihte Zorun Rolü*'nün ekleri)
- > **MECW, Volume 23, s. 422-425** (“Otorite Üzerine”)
- > Friedrich Engels, *Tarihte Zorun Rolü*, çev: Seyhan Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara, Dördüncü Baskı, Ekim 2011
- > Friedrich Engels, “Otorite Üzerine”, çev: Ahmet Kardam, Karl Marx-Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar*, İkinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara, Temmuz 1977, s. 448-452

İÇİNDEKİLER

Zor Teorisi	11
Zor Teorisi (Devam)	22
Zor Teorisi (Sonuç)	35
Tarihte Zorun Rolü	51

EKLER

[<i>Tarihte Zorun Rolü</i> Broşürü İçin Önsöz Taslağı]	139
[<i>Tarihte Zorun Rolü</i> Broşürünün Dördüncü Bölümünün Planı] ...	140
[<i>Tarihte Zorun Rolü</i> Broşürünün Dördüncü Bölümünün Son Kısımının Planı]	142
Otorite Üzerine	145
Dizin ve Sözlükçe	151

Friedrich Engels, 1886 yılının sonlarında, “Tarihte Zorun Rolü” başlığını taşıyacak olan bir broşür hazırlamayı planlamıştı. Başlangıçta, bu broşür için, *Anti-Dühring* adlı eserinin ikinci kısmında yer alan, “zor teorisi” hakkındaki üç bölüm (II-IV. bölümler) üzerinde yeniden çalışmayı düşünmüştü. Sonrasında, bu üç bölüme, Almanya’nın 1848 ile 1888 yılları arasındaki tarihini örnek olarak alan ve ilgili bölümlerdeki temel tezleri somutlaştıran dördüncü bir bölüm eklemeye karar verdi. Dördüncü bölüm üzerinde çalışmaya 1887 yılının sonlarında başlayan Engels, başka acil işleri nedeniyle Mart 1888’de ara verdi ve anlaşıldığı kadarıyla bu çalışmaya bir daha geri dönemedi.

Engels’in ölümünden sonra, arşivinde, üzerinde “Zor Teorisi” yazan büyük bir zarf bulundu. Bunun içinde, *Anti-Dühring*’in yukarıda anılan üç bölümü, yayımlanması planlanan broşürün dördüncü bölümünün tamamlanmamış elyazması, bu broşürün önsöz taslağı, dördüncü bölümün bütününe planı, aynı bölümün yazılmamış olarak kalan son kısmının planı ve ayrıca Almanya’nın 1870’li ve 1880’li yıllardaki tarihi hakkındaki, özellikle de Constantin Bulle’nin *Geschichte der neuesten Zeit. 1815-1885* adlı eserine (2. Aufl., Bd. 1-4, Berlin 1888) dayanan kronolojik alıntılar yer alıyordu.

Tamamlanmamış dördüncü bölümün elyazması, önsöz taslağı ve bazı ön çalışmalar ilk olarak Eduard Bernstein tarafından, Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin teorik yayın organı *Die Neue Zeit*’ta, “Yeni Alman İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Zor ve İktisat” başlığı altında yayımlandı (Nr. 22-26, 14. Jahrgang, 1. Band, 1895-1896). Bernstein, söz konusu bölümü alt bölümlere ayırmış, bunlar için birer ara başlık belirlemiş, dipnotlar yazmış ve Engels’in metnine eklemeler yapmıştı.

Die Neue Zeit’ta yayımlanan tamamlanmamış bölümün Fransızca çevirisi 1896’da, İtalyanca çevirisi 1899’da ve eksikli bir Rusça çevirisi de 1898’de basıldı.

Marx ile Engels’in toplu eserlerinin ilk Rusça baskısında (XVI. Cilt, I. Kısım, 1937), tamamlanmamış dördüncü bölüm ilk kez elyazması temel alınarak yayımlanırken, Bernstein’in yaptığı değişiklikler (alt bölümlere ayırma, ara başlıklar vb.) kaldırıldı ve bölüm başlığı Engels’in tercihiyle uyumlu hale getirildi. Elinizdeki kitapta, *Anti-Dühring*’in “zor teorisi” hakkındaki üç bölümü, “Tarihte Zorun Rolü” başlıklı tamamlanmamış dördüncü bölüm, önsöz taslağı, dördüncü bölümün planı, bu bölümün son kısmının planı ve ayrıca Engels’in “Otorite Üzerine” başlıklı makalesi yer alıyor. –çev (Almanca ve İngilizce baskı editörlerinin açıklamalarından yararlanarak).

ZOR TEORİSİ

“Benim sistemimde, genel siyasetin iktisadi hukuk biçimleriyle ilişkisi o kadar kesin ve aynı zamanda *o kadar özgün* bir şekilde belirlenmiştir ki, konunun incelenmesini kolaylaştırmak için bunun üzerinde özel olarak durulması gereksiz olmasa gerek. *Siyasal* ilişkilerin biçimlenmesi, *tarihsel açıdan birincil olan şeydir* ve *iktisadi* bağımlılıklar, sadece birer *sonuç* ya da özel durumdur ve bu nedenle her zaman *ikincil olgulardır*. Ama yeni sosyalist sistemlerin bazıları, ikincil siyasal görüşleri deyim yerindeyse iktisadi koşullardan türettirerek, tümüyle ters çevrilmiş olan bir ilişkinin gözlerdeki yansımalarını yönetici ilke haline getiriyor. Söz konusu ikincil sonuçlar, kuşkusuz, bu tür sonuçlar olarak mevcuttur ve günümüzde en fazla hissedilenler de bunlardır; ne var ki, *asli olan şey*, dolaylı bir iktisadi güçte değil, *dolaysız siyasal zorda aranmalıdır*.”

Bay Dühring, bir başka yerde de, aynı şekilde,

“siyasal koşulların, iktisadi durumun belirleyici nedeni olduğu ve ters yönlü ilişkinin sadece ikincil bir tepkiyi temsil ettiği önermesinden hareket eder ... siyasal gruplaşma, kendi başına çıkış noktası olarak kabul edilmek yerine sadece *mide doldurma aracı* sayıldığı sürece, görünüşte ne kadar radikal bir sosyalist ve devrimci olunursa olunsun, özde bir miktar gizlenmiş gericilik barındırılacaktır.”

Bay Dühring’in teorisi bu. Söz konusu teori burada ve pek çok başka yerde kolayca ileri sürülüyor, deyim yerindeyse buyruluyor. Üç kalın kitabın hiçbir yerinde en küçük bir kanıt-lama ya da karşıt görüşü çürütme girişimine rastlanmıyor. Ve

kanıtlar böğürtlenler kadar bol olsaydı¹ bile Bay Dühring bize hiçbir kanıt sunmazdı. Ne de olsa, konu, Robinson'un Cuma'yı köleleştirerek işlediği ünlü ilk günahla çoktan kanıtlanmış durumda. Bu bir şiddet eylemi, yani siyasal bir eylemdi. Ve bu köleleştirme eylemi, bugüne kadarki tüm tarihin başlangıç noktasını ve temel olgusunu oluşturduğundan ve tarihe (izleyen dönemlerde yalnızca hafifleyecek ve “daha dolaylı olan iktisadi bağımlılık biçimlerine dönüşecek” olan) adaletsizlik ilk günahını aşıladığından; bugüne kadar hüküm süren bütün o “zora dayalı mülkiyet” de yine bu ilk köleleştirme eylemine dayandığından, tüm iktisadi görüngülerin siyasal nedenlerle, yani zorla açıklanmak zorunda olduğu açıktır. Ve her kim ki bunu yeterli bulmaz, gizli bir gericidir.

Öncelikle, hiçbir şekilde özgün olmayan bu görüşü bu kadar “özgün” saymak için en az Bay Dühring kadar kendini beğenmiş olmak gerektiğini belirtelim. Temel ve devletle ilgili siyasal eylemlerin tarihte belirleyici rol oynadığı düşüncesi yazılı tarihin kendisi kadar eskidir ve halkların bu gürültülü sahnenin arka planında sessiz bir şekilde gerçekleşen ve gerçekten ilerletici olan gelişimi hakkında elimizde bu kadar az şeyin kalmasının başlıca nedenidir. Geçmişteki her tür tarih kavrayışına hükmeden bu düşünce, ilk darbeyi restorasyon döneminin Fransız burjuva tarihçilerinden² almıştır; bu konuda “özgün” olan tek şey, Bay Dühring'in bütün bunlar hakkında yine hiçbir şey bilmemesidir.

Ayrıca, bir an için, Bay Dühring'in, bugüne kadarki tüm tarihin insanın insan tarafından köleleştirilmesine kadar geri

1 Shakespeare, *Kral IV. Henry*, I. Kısım, II. Perde, IV. Sahne. –*İngilizce ed.*

2 Augustin Thierry, François-Pierre-Guillaume Guizot, François-Auguste-Marie Mignet ve Louis-Adolphe Thiers. –*Almanca ed.*

götürülebileceği konusunda haklı olduğunu kabul etsek bile, sorunun temelini pek fazla yaklaştırmış olmayız. Aksine, gündeme şu soru gelir: Robinson, Cuma'yı neden köleleştirdi? Sadece zevk için mi? Kesinlikle hayır. Tersine, Cuma'nın, "bir köle ya da sadece bir alet olarak *iktisadi* hizmetlerde bulunmaya zorlandığını ve sadece bir alet olarak bakımının sağlandığını" görüyoruz. Robinson'un Cuma'yı köleleştirmesinin tek nedeni, Cuma'nın Robinson yararına çalışmasını istemesi. Peki, Robinson, Cuma'nın emeğinden nasıl yararlanabilir? Sadece, Cuma'nın, çalışabilir durumda kalması için Robinson'un ona vermek zorunda olduğu geçim araçlarından daha fazlasını emeğiyle üretmesi yoluyla. Yani, Robinson, Bay Dühring'in kesin emrine uymayarak, Cuma'nın köleleştirilmesiyle kurulan "siyasal gruplaşma"yı "kendi başına çıkış noktası olarak kabul etmek yerine sadece *mide doldurma aracı* sayıyor"; bırakalım, efendisi ve ustası Bay Dühring'le nasıl başa çıkacağını kendisi düşünsün.

Demek ki, zorun "tarihsel açıdan birincil olan şey" olduğunu kanıtlamak için Bay Dühring'in özel olarak bulduğu çocukça örnek, zorun yalnızca araç, iktisadi avantajınsa amaç olduğunu kanıtlıyor. Amaç, onu hayata geçirmek için kullanılan araçlara göre ne kadar "birincil"se, tarihte de ilişkinin iktisadi tarafı siyasal tarafa göre o kadar birincildir. Yani, örnek, kanıtlaması istenen şeyin tam tersini kanıtlıyor. Ve Robinson ile Cuma için söylenenler, bugüne kadarki tüm efendilik ve kölelik durumları için de geçerlidir. Boyunduruk altına alma, her zaman, Bay Dühring'in zarif ifadesiyle "mide doldurma aracı"ydı (mide doldurmanın en geniş anlamıyla); hiçbir zaman ve hiçbir yerde, "kendisi için" kurulmuş bir siyasal gruplaşma değildi. Devlet vergilerinin yalnızca "ikincil

sonuçlar” olduğunu, ya da, hükmeden burjuvazi ile hükmedilen proletaryanın bugünkü siyasal gruplaşmasının, hükmeden burjuvazinin “midesini doldurması” için, yani kâr yapmak ve sermaye biriktirmek için değil, sadece “kendisi için” var olduğunu düşünebilmek için Bay Dühring olmak şart.

Ama yine iki adamımıza dönelim. Robinson, “elde kılıç”, Cuma’yı kölesi yapar. Ne var ki, Robinson, bunu başarabilmek için, kılıçtan başka bir şeye daha gereksinim duyar. Herkesin bir kölesi bulunmaz. Bir köle kullanabilmek için iki farklı türden şeylere sahip olmak gerekir: Birincisi, kölenin çalışmasını sağlayacak olan aletlere ve nesnelere, ikincisi, onun geçimi için vazgeçilmez olan araçlara. Demek ki, köleliğin mümkün olabilmesi için, belirli bir üretim aşamasına ulaşılmış ve bölümünde belirli bir eşitsizlik derecesinin ortaya çıkmış olması gerekir. Ve köle çalışmasının, bütün bir toplumun egemen üretim tarzı olabilmesi için, üretimde, ticaretle ve zenginlik birikiminde çok daha büyük bir artışa gereksinim duyulur. Toprağa hep birlikte sahip olan eski ilkel topluluklarda kölelik ya hiç yoktur ya da çok önemsiz bir rol oynar. Başlangıçta bir köylü kenti olan Roma’da da böyleydi; buna karşılık Roma “dünya kenti” olduğunda ve İtaliklerin toprakları giderek sayıca küçük olan bir aşırı zengin mülk sahipleri sınıfının eline geçtiğinde, köylü nüfusunun yerini kölelerden oluşan bir nüfus aldı. Pers Savaşları döneminde kölelerin sayısı Korint’te 460 bine, Eginada 470 bine yükseldiyse, özgür nüfusun on katı kadar köle vardıysa,³

3 Engels bu sayıları muhtemelen Eski Çağ tarihçisi Wilhelm Wachsmuth’un şu eserinden almıştı: *Hellenische Alterthumskunde aus dem Gesichtspunkte des Staates*, Zweiter Teil, Erste Abteilung, Halle 1829, s.44. Pers Savaşları döneminde Korint’te ve Eginada bulunan kölelerin sayıları hakkındaki verilerin kaynağı, Yunan yazar Athenaios’un *Deipnosophistai* adlı eseridir (VI. Kitap). –*Almanca ed.*

bunun için “zor” dışındaki bir şeylere, yani yüksek derecede gelişmiş bir el sanatları ve zanaat sektörüne ve yaygın bir ticarete gereksinim duyulmuştu. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kölelik, asıl olarak, zora değil, İngiliz pamuk sanayisine yaslanıyordu; pamuk yetiştirilmeyen ya da sınır eyaletlerinden farklı olarak, pamuk yetiştiren eyaletler için köle besleme işinin yapılmadığı bölgelerde, kendiliğinden bir şekilde, zor kullanılmadan yok olup gitmesinin nedeni, basitçe, maliyetini kurtarmamasıydı.

Dolayısıyla, Bay Dühring, bugünkü mülkiyete zora dayalı mülkiyet derken ve onu,

“sadece, diğer insanların, doğal geçim araçlarını kullanma olanağından yoksun bırakılmasına değil, aynı zamanda ve çok daha önemlisi, insanın uşaklık etmesi için boyunduruk altına alınmasına *dayanan* egemenlik biçimi”

diye tarif ederken, bütün ilişkiyi baş aşağı çeviriyor. İnsanın uşaklık etmesi için boyunduruk altına alınması, bütün biçimlerinde, boyunduruk altına alan kişinin elinin altında, uşaklaştırdığı kişiyi kullanabilmesi için zorunlu olan emek araçlarının ve kölelik söz konusu olduğunda ayrıca köleyi canlı tutabilmesi için vazgeçilmez olan geçim araçlarının bulunmasını şart koşar. Yani, her durumda, ortalamanın üzerindeki belirli bir servete sahip olunması şarttır. Bu servet nasıl ortaya çıktı? Her durumda açık olan şey, söz konusu servetin gasp edilmiş, yani *zora* dayalı olabileceği, ama bunun hiçbir şekilde zorunlu olmadığıdır. Çalışarak elde edilmiş, çalınmış, ticaret ya da dolandırıcılık yoluyla elde edilmiş olabilir. Dahası, çalınabilir hale gelmesi için, öncesinde çalışarak elde edilmiş olması zorunludur.

Özel mülkiyet tarihte kesinlikle gasbın ve zorun sonucu olarak ortaya çıkmaz. Aksine, tüm uygar halkların en eski ilkel topluluklarında, belirli nesnelere sınırlanmış bir şekilde bile olsa, özel mülkiyet bulunur. Daha bu toplulukların içinde, ilk olarak yabancılarla mübadele aracılığıyla gelişerek meta biçimini kazanır. Topluluğun ürünlerinin meta biçimini alan bölümü büyüdükçe; yani üreticilerin kendi kullanımları için üretilen ürünlerin miktarı azaldıkça ve mübadele amacıyla üretilenlerin miktarı arttıkça; topluluğun içinde de gelişen mübadele, başlangıçtaki kendiliğinden gelişen işbölümünün yerini daha fazla aldı, tek tek topluluk üyelerinin servet düzeyleri daha eşitsiz hale gelir, eski toprak mülkiyeti ortaklığının altı daha fazla oyulur, topluluğun çözülerek küçük çiftçilerden⁴ oluşan bir köye dönüşme süreci hızlanır. Doğu despotizmi ve fetihçi göçebe halkların birbirini izleyen egemenlikleri bu eski topluluklara binlerce yıl boyunca zarar verememişti; büyük sanayinin ürünlerinin rekabeti nedeniyle bunların ilkel ev sanayilerinin giderek yıkıma uğraması söz konusu toplulukların giderek çözülmesine yol açıyor. Burada zorun rolü, Mosel'deki ve Hochwald'daki köy topluluklarının {"*Gehöferschaften*"} ortak tarlalarının bugün hâlâ gerçekleşmekte olan bölüşümünde olduğu gibi, hayli sınırlı; köylüler, basitçe, ortak mülkiyetin yerini özel tarla mülkiyetinin almasının kendi yararlarına olduğunu düşünüyor.⁵ İkel bir aristokrasinin (Keltlerde, Cermenlerde ve Hindistan'daki Pencap'ta olduğu gibi) ortak toprak mülkiyetine dayalı bir şekilde oluşumu bile, başlangıçta, hiçbir şekilde zora değil, gönüllülüğe

4 *Parzellenbauern*: Küçük tarlalarda ("parsel"lerde) çiftçilik yapan köylüler. –çev.

5 Bkz. Georg Hanssen, *Die Gehöferschaften (Erbgenossenschaften) im Regierungsbezirk Trier*, Berlin 1863. –*Almanca ed.*